

ATT TA RUMMET I ANSPRÅK

CHARLOTTE BYDLER

På Telefonplan står ett torn. Stramt, slankt och mörkt höjer det sig som ett utropstecken.

Tornet är en arketypisk platskapare: det bryter in och utgör en händelse i ett kontinuerligt landskap. Denna karaktär förstärks av att just det här tornets fönster lyser – men inte med ett fast sken, och dessutom i olika färger. Tornet tecknar med ett slags ljussignaler. Men vad säger tornet på Telefonplan, och vem ger den arkitektoniska formen mening?

De här ljusen är ingen tydlig signal, men någon eller något signalerar definitivt. På spaning efter platsens ande ser man sig omkring i närmiljön och i den moderna historien. För ett drygt halvsekel sedan var tornet en scen för LM Ericssons experiment med mikrovågsteknik. Mer än så, det var ett pekfinger som riktade uppmärksamheten till företagets territorium. Förstaden Midsommarkransens infrastruktur växte kring företaget. Här byggdes kulturhus och bostäder för anställda och tunnelbanan fick till och med namnet Telefonplan efter arbetsgivaren. Tornet var ingen organisk del av Ericsson, snarare en flexibel protes som kunde användas än till telefonins utveckling, än till annat. Idag sitter detta finger inte längre fast vid någon kropp. De ursprungliga producenterna har utan nostalgi lämnat plats åt en mängd nya användare som tillverkar upplevelser snarare än ting. Företagsstaden har blivit ett typiskt

stadskollage där arkitekturens form inte röjer något om dess funktion, och flexibilitet och pragmatism är honnörsord. Kvar blev tornets sidor som tomma pappersark. Här finns en yta som syns, men ingen som tar den i anspråk visuellt.

Men nu sänder tornet ut signaler igen, passande nog under de mörkaste vintermånaderna. Fönstren på de tio våningarna längs tornkroppen lyser i regnbågens färger. Och det finns faktiskt någon som sänder. Med en blinkning till historien går spåren via mobiltelefoni och internet. Erik Krikortz, Milo Lavén och Loove Broms erbjuder var och en chansen att styra ljusen med dessa tekniska lösningar. Varsågod; fyll fönstren, få tornet att stråla.

I ett modernt stadssammanhang som här har ett illuminerat fönster många konnotationer. Det kan synliggöra ett utsnitt ur det privata eller locka människor till publika rum, som till exempel varuhus, kyrkor och museer. Reklampelare och skyltar är tydliga tecken som har betydelse för vårt torn. Den vertikala sträckningen är också central. Både äldre och modern arkitektur gillar att signera på omgivningen höjden. Miljön blir ett slags massmedium. Här betyder det att en någorlunda flexibel yta kommer i kontakt med en stor (gärna också brett sammansatt) publik. Massmediet är en fysisk yta, en plats där det går att skriva in ett budskap. Representationsbyggnader som kyrkor och

slott med tydlig institutionell karaktär har alltid varit det. Men det här tornet är ett exempel på arkitektur som måste förhandla om sin identitet med omgivande stadsmiljö. Vägar, bostäder och kontor blir allt mer av skärmar som upplåts för olika budskap. I det allmänna kollaget tas allt möjligt i anspråk för att signera platsen och signalera (tillfällig) närvaro.

Mobiltelefoni och internet lägger sig till raden av sådana rumsskapande medier. Deras offentlighet både kompletterar och konkurrerar med tornets rumsliga synlighet. Man kan styra signalerna via telefon, och man kan se dem både på plats och via internet. Tekniken är tillgänglig för den enskilda individen. Bra nog – för det offentliga rummet ska vara öppet för varje människa och användning som ger andra motsvarande frihet.

Tecken med fönsterplats hör till i publika och offentliga rum. I ett politiskt register kan det betyda propaganda och slagord; i den kommersiella sfären är det reklam. Det kan verka självklart att politiska tecken i det offentliga rummet ska regleras noga. Men tillgång till rummet är också i hög grad öppet för pragmatiska och ekonomiska argument. Inskrifter på en offentligt ägd yta bedöms här på ett annat sätt än tecken på en privatägd yta. En reklamplats är förvisso en yta för budskap i det offentliga rummet, men den som betalar förfogar över den. Det händer mycket sällan att privatpersoner har möjlighet att signalera högt över torg och tunnelbana som nu på Telefonplan.

Det finns fler sätt för en individ att nå ut i det offentliga rummet. Den som saknar lagligt och

ekonomiskt tillträde till det offentliga rummets skyltfönster kan förstås olovligen teckna på dess utsidor. Den här utifråntekniken, graffiti, är så omstridd så att formspråket i sig har stigmatiserats och kriminaliserats. Pannhusets lagliga graffitiyta på Röda Stens kulturcentrum i Göteborg målades exempelvis över under hamnfestivalen 2006 för att inte störa målfotografierna för Volvo Ocean Race och Röda Stens sponsorer. Har du använt en sprayburk eller skrivit tags så spelar placeringen mindre roll. Nolltolerans förespråkas av polisens graffiti-grupp och den inställningen har stöd i vissa kretsar.

När fönsterljussignalerna på Telefonplan jämförs med de här andra urbana teckenspråken i två dimensioner är det tydligt att de kommer ”inifrån” och alltså har krävt en lyckad förhandling om rummet. Det står också klart att var och en av oss här har en ovanlig möjlighet att helt kort forma en del av staden eller kanske skicka privata meddelanden som bara avsändarens invigda kan tyda. Det lekfullt hemlighetsfulla i signaleringen är därmed också mycket tydlig. Tornet lyser och byter färg. Arkitekturen är ett massmedium, men tornets budskap kan på sin höjd vara individuellt. Någon håller i kontrollen, trycker in ett kommando på knapparna och sänder sina färger. Men denna ”någon” kan inte använda platsen för en politisk eller kommersiell appell. Återstår en lekfull kommunikativ process som tar det offentliga rummet i anspråk när färgerna växlar. Signalerna tecknar ett budskap, och för de allra flesta sänder tornet på Telefonplan ut budskapet ”konst”.